37 082 **Verslag van een werkbezoek aan Aruba, Curaçao en Bonaire door een delegatie van de vaste commissie voor Koninkrijksrelaties**

Nr. 1 **VERSLAG VAN EEN WERKBEZOEK AAN ARUBA, CURAÇAO EN BONAIRE DOOR EEN DELEGATIE VAN DE VASTE COMMISSIE VOOR KONINKRIJKSRELATIES VAN 19 T/M 23 OKTOBER 2026**

Vastgesteld 26 november 2026

Een delegatie uit de vaste commissie voor Koninkrijksrelaties heeft van maandag 19 tot en met vrijdag 23 oktober 2026 een werkbezoek gebracht aan Aruba, Curaçao en Bonaire. De delegatie bestond uit de leden Biekman (commissievoorzitter en delegatieleider), Heera Dijk (D66), Maes (VVD), Tseggai (PRO), Tijs van den Brink (CDA) en Nanninga (JA21), alsmede de griffier van de commissie, Hessing-Puts. In dit verslag worden kort de hoofdlijnen van de gevoerde gesprekken weergegeven.
Het doel van het werkbezoek was kennismaken met de Benedenwindse eilanden en kennis vergaren over de bestuurlijke verhoudingen, financiële en economische ontwikkelingen en bestaanszekerheid. De delegatie wilde inzicht krijgen in hoe deze kwesties zich ontwikkelen. Door middel van gesprekken met parlementariërs, het bestuur en vertegenwoordigers uit het maatschappelijke middenveld heeft de delegatie waardevolle informatie verzameld.
De delegatie dankt alle gesprekspartners en degenen die betrokken zijn geweest bij het organiseren van dit werkbezoek. Bijzondere dank gaat uit naar de Vertegenwoordiger van Nederland in Aruba, Curaçao en Sint Maarten, de Vertegenwoordiging van Nederland in Oranjestad, de Vertegenwoordiging van Nederland in Willemstad en de Rijksdienst Caribisch Nederland voor de hulp bij de voorbereiding en ondersteuning ter plaatse. Dit heeft in belangrijke mate bijgedragen aan het welslagen van het werkbezoek.

De voorzitter van de commissie,
Biekman

De griffier van de commissie,
Hessing-Puts

Maandag 19 oktober (Aruba)

Op maandagochtend ontving de delegatie een briefing van het vestigingshoofd en de senior beleidsadviseur van de Vertegenwoordiging van Nederland in Oranjestad. Er werd een toelichting gegeven op de actuele politieke, sociaaleconomische en maatschappelijke ontwikkelingen in Aruba. Ook werd een toelichting gegeven op het programma van de werkbezoeken.

Aansluitend werd de delegatie ontvangen door de Gouverneur van Aruba, de heer Boekhoudt. Het gesprek zag op enkele actuele thema's op politiek, sociaaleconomisch en maatschappelijk terrein. Ook werd gesproken over de uitdagingen en successen van Aruba.

Daarna had de delegatie een gesprek met vicepremier Gerlien Croes. De premier van Aruba was op dienstreis naar Nederland en kon niet bij het gesprek aanwezig zijn. Tijdens het gesprek kwam een veelheid aan onderwerpen aan de orde, waaronder de politieke situatie, geopolitieke ontwikkelingen, EU-gerelateerde zaken, zoals mogelijke financiering uit het meerjarig financieel kader, het Europees ontwikkelingsfonds en Global Gateway, de landspakketten en de wet Houdbare Overheidsfinanciën Aruba (HOFA). Er was ook aandacht voor sport en een integraal jeugdbeleid. De conclusie was dat er veel positieve ontwikkelingen zijn, maar ook uitdagingen.

Vervolgens bracht de delegatie een bezoek aan de Staten van Aruba. Daar is gesproken over de VN-resolutie over het slavernijverleden, de geschillenregeling, de HOFA en hoe om te gaan met consensus Rijkswetten in algemene zin en de landspakketten in relatie tot de toekomst van het terrein van de olieraffinaderij. Ook toonde de delegatie belangstelling voor het onderwerp jeugdcriminaliteit. De Statenleden hebben hun standpunten over deze onderwerpen gedeeld en de delegatieleden hebben toegelicht hoe deze onderwerpen in de Tweede Kamer worden besproken.

Na de lunch bracht de delegatie een werkbezoek aan de Directie Economische Zaken, Handel en Industrie (DEZHI). Zij ging daar in gesprek met minister Geoffrey Wever, minister van Financiën, Economie en Primaire Sector en vicepremier Gerlien Croes over het landspakket Aruba, in aanwezigheid van ambtenaren die betrokken zijn bij de projecten uit de landspakketten. Van Arubaanse zijde zijn veel ideeën voor projecten die uit het landspakket gefinancierd zouden kunnen worden, zoals uitbreiding van de onafhankelijke toezichthouder Aruba Fair Trade Authority (AFTA), een fast ferry tussen Curaçao en Aruba, het ondersteunen van agrarische initiatieven en de gebiedsontwikkeling San Nicolas. In dit kader werd ook gesproken over de noodzaak en haalbaarheid van de HOFA.

Ten slotte bracht de delegatie een bezoek aan de gevangenis, het Korrektie Instituut Aruba (KIA). De delegatie werd rondgeleid door de gevangenisdirecteur en de adviseur Veiligheid en Detentie CAS-landen van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het gebouw is in zeer slechte staat, zo oordeelde ook de European Committee for the Prevention of Torture (CPT) in 2016, en is aan vervanging toe. Er is een nieuwe locatie op het oog, maar de financiering is nog niet rond. Ook kampt de gevangenis met een personeelstekort van 73%. De maximale capaciteit is 300, maar op dit moment zitten er 200 gedetineerden. De gevangenispopulatie bestaat uit onder andere langgestraften, heeft de gevangenis een extra beveiligde afdeling en een afdeling voor gevangenen die eigenlijk behoefte hebben aan forensische zorg. De delegatie ging tijdens de rondleiding in gesprek met het hoofd van de medische dienst en overig gevangenispersoneel over hun werkzaamheden.

Dinsdag 20 oktober (Aruba en Curaçao)

Aruba

Op dinsdagochtend ging de delegatie op bezoek bij de afvalverwerking Ecotech. Zij werd eerst bijgepraat over de bedrijfsactiviteiten door de directie. VHet bedrijf heeft 42 medewerkers en verwerkt 100.000 ton afval per jaar. Het afval op Aruba wordt niet gescheiden opgehaald, maar gescheiden op locatie van de afvalverwerking. Afval dat iets oplevert wordt geëxporteerd, zodat het bijvoorbeeld kan worden gebruikt als brandstof. Het overige afval wordt gescheiden apart verpakt. Zo belanden 80.000 tot 90.000 gecomprimeerde afvalbalen per jaar op de afvalberg. De delegatie was onder de indruk van de manier

waarop de afvalverwerking door Ecotech wordt aangepakt en vroeg of samenwerking met andere eilanden in het Caribisch gebied mogelijk zou zijn. Ecotech ziet kansen in een samenwerking met Bonaire en Curaçao, maar dit is niet op korte termijn in zicht. Vervolgens kreeg de delegatie een rondleiding over het terrein, waar zij met eigen ogen kon zien hoe de afvalverwerking op Aruba is georganiseerd.

Daarna ging de delegatie naar het vliegveld voor een rondleiding van de Koninklijke Marechaussee (KMar) in het kader van het thema grenstoezicht. De inzet van de KMar op Aruba is gebaseerd op samenwerkingsverbanden. Het verlenen van ondersteuning en het delen van kennis, expertise en vaardigheden dragen bij aan de versterking van de rechtstaat. Op termijn is het de bedoeling dat het land dit zelfstandig kan organiseren. Op de luchthaven van Aruba wordt samengewerkt op het gebied van immigratie-, grens- en politietaken. De delegatie kreeg een rondleiding langs de genoemde posten op het vliegveld om deze werkzaamheden in bedrijf te zien. Ook werd een bezoek gebracht aan de US Terminal. Aruba heeft een US Customs and Border Protection (CBP)-kantoor op de luchthaven. Dit betekent dat passagiers de Amerikaanse immigratie- en douanechecks al op Aruba doorlopen voordat zij het vliegtuig instappen. Bij aankomst in de VS kunnen zij direct het vliegtuig uit en doorlopen alsof het een binnenlandse vlucht is. De premier van Aruba heeft een soortgelijk voorstel gepresenteerd voor een EU-pre clearance voor Aruba. Er is nog geen zicht op verdere ontwikkelingen op dit gebied.

Vervolgens reisde de delegatie door naar Curaçao.

Curaçao

Op Curaçao werd de delegatie ontvangen en bijgepraat door de Vertegenwoordiger van Nederland in Aruba, Curaçao en Sint Maarten, de heer Gerbert Kunst, en het vestigingshoofd en de senior beleidsadviseur van de Vertegenwoordiging van Nederland in Willemstad. Er werd een toelichting gegeven op de actuele politieke situatie, geopolitieke ontwikkelingen en financiële verhoudingen. Ook werd achtergrondinformatie gegeven ter voorbereiding op het programma op Curaçao.

Aansluitend werd de delegatie in audiëntie ontvangen door de Gouverneur van Curaçao, de heer Mauritsz de Kort. De delegatie ging in gesprek over de actualiteiten op Curaçao. Ook werd gesproken over de positieve ontwikkelingen, maar ook de zorgen voor het land en de relatie tussen de vier landen in het Koninkrijk.

Vervolgens bracht de delegatie een bezoek aan het College Financieel Toezicht (Cft). Daar werd zij ontvangen door het ambtelijke apparaat van wie zij een presentatie ontving over de organisatie, rol en bevoegdheden van het Cft. Als toezichthouder heeft het Cft tot doel met de besturen van Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba duurzame overheidsfinanciën te realiseren. Het Cft brengt gedurende het begrotingsproces adviezen uit op basis van de toepasselijke wet- en regelgeving. Het Cft is een tijdelijke organisatie. Het is de bedoeling dat de eilanden uiteindelijk op eigen benen gaan staan. Ook werd een toelichting gegeven op de financiële situatie van de afzonderlijke eilanden en werd stilgestaan bij de HOFA.

De dag werd afgesloten met een diner met partijen uit het maatschappelijk middenveld over de thema's voedselzekerheid, onderwijs en jeugd en (ouderen)zorg. De genodigden gaven een pitch over hun werkveld, waarna de delegatie daarover in gesprek ging. De delegatie ging met de aanwezigen in gesprek over de thema's voedselzekerheid, onderwijs en jeugd en (ouderen)zorg.

Woensdag 21 oktober

Curaçao

Op woensdagochtend bracht de delegatie een bezoek aan het Herdenkingscomité Slavernijverleden. De werkorganisatie van het Herdenkingscomité gaf een toelichting op de werkzaamheden en ging met de delegatie in gesprek.
Het Herdenkingscomité is opgericht naar aanleiding van de officiële excuses van de Nederlandse overheid voor het slavernijverleden, en onderstreept daarmee de noodzaak van blijvende erkenning en reflectie. Het Herdenkingscomité Slavernijverleden, opgericht op 6 januari 2025, brengt vertegenwoordigers uit het hele

Koninkrijk samen, waaronder Bonaire, Curaçao, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba. Vertegenwoordiging vanuit Aruba en Suriname wordt momenteel voorbereid. Het Herdenkingscomité Slavernijverleden zet zich in voor een waardige herdenking van het slavernijverleden, in heel het Koninkrijk. Daartoe wil zij het project in Europees Nederland, maar ook intereilandelijk, breder opzetten. Het herdenkingscomité werkt langs de speerpunten herdenken en vieren, bewustwording, jongeren en versterken maatschappelijk middenveld. Als onafhankelijke stichting opereert het Comité vrij van politieke invloeden en biedt zij een platform voor diverse meningen en lokale initiatieven. De organisatie ontvangt jaarlijks vele aanvragen voor initiatieven waarvan er slechts twee kunnen worden goedgekeurd, per loting. Financiering komt uit EU-fondsen en de private sector.

Vervolgens ging de delegatie in gesprek met minister-president Pisas en de Raad van Ministers over een aantal onderwerpen, zoals het landspakket, voedselzekerheid, financiële verhoudingen en de relatie tussen beide landen. Ook was er aandacht voor de prioriteiten van Curaçao, te weten armoede en economische versterking. Daarnaast werd aangegeven dat Curaçao graag financieel op eigen benen wil staan. De aanstaande Koninkrijksconferentie werd aangestipt, evenals de geschillenregeling en het democratisch tekort. Er wordt uitgekeken naar het rapport van de deskundigengroep democratisch tekort.

Daarna bracht de delegatie een bezoek aan Carmabi. De delegatie kreeg een rondleiding door het studiecentrum en aansluitend een toelichting op de werkzaamheden van de stichting. De stichting doet het parkbeheer van Christoffel National Park, Shete Boka National Park, Curaçao Rif Mangrove Park, Curaçao Marine Park en Seru Largu National Park. Daarnaast omvat het werk wetenschappelijk onderzoek: het vergroten van de kennis over de mariene en terrestrische ecosystemen van Curaçao; educatie: het betrekken van jongeren en de gemeenschap door middel van praktische programma's die liefde voor de natuur stimuleren; en natuurbescherming: het uitvoeren van initiatieven voor het herstel van koraalriffen, de bescherming van biodiversiteit en het aanpakken van milieuproblemen. De organisatie maakt zich zorgen om de snelle achteruitgang van het koraal, de mangroven en de waterkwaliteit. Er is behoefte aan normen zodat kan worden gehandhaafd. De benodigde wetgeving komt echter niet tot stand door capaciteitsgebrek op Curaçao. Volgens de organisatie zou Nederland daaraan een bijdrage moeten leveren.

In de middag maakt de delegatie een bustour over het eiland in het kader van een aantal projecten die zijn gefinancierd uit het landspakket. De delegatie reed langs een aantal bouwprojecten in Zakitó, een kustgebied en recreatiezone in Curaçao. Deze bouwwerken zijn veel Curaçaoënaars een doorn in het oog. De moderne uitstraling past niet in de bestaande bouw, de gebouwen blokkeren het zicht en zijn niet altijd volgens de afgesproken regels gebouwd.
Vervolgens reed de delegatie door naar het verbouwde schoolgebouw St. Paulus College. Daar kon zij, onder begeleiding van aanwezig personeel, via een rondgang door de verschillende klaslokalen met eigen ogen zien hoe het schoolgebouw is opgeknapt, waaronder de installatie van airco voor een aangename leeromgeving. De delegatie is ook nog gaan kijken aan de overkant van de straat, waar een schoolgebouw op dat moment werd opgeknapt. Er wordt gebruik gemaakt van deugdelijke materialen, zodat het gebouw lange tijd mee kan.
Daarna ging de delegatie kijken bij het duurzaam landbouwproject op Curaçao dat lokaal en dagvers bladgroenten en kruiden kweekt via diepwaterhydrocultuur BonHydroponics. Het motto van het bedrijf is ‘Wat we lokaal kweken, hoeven we niet te importeren.’ Er wordt geteeld zonder bestrijdingsmiddelen, met een sterke besparing op water en energie. Het kassen complex beslaat 5.500m2 en heeft een capaciteit van ongeveer 1.300.000 gewassen per jaar. Het bedrijf levert voor zowel consumenten als horeca en wordt gefinancierd door investeerders uit Nederland en uit Curaçao. Het bedrijf is op zoek naar nieuwe financiële middelen voor het uitbreiden in capaciteit en in aanbod.
Tot slot bracht de delegatie een bezoek aan het buurtcentrum Koraal Specht. Het centrum fungeert als een trefpunt voor kinderen, volwassenen en ouderen in de wijk. Er worden activiteiten georganiseerd zoals bingo, voetbaltoernooien, en er is een plek voor kinderen om te spelen en te leren. Het buurtcentrum beschikt onder andere over een voetbalveld, een keuken, een speelkamer, een bibliotheek en een computerruimte. Het wordt beheerd door vrijwilligers met steun van donaties, subsidies en sponsoring. De delegatie ging in gesprek met vrijwilligers en een aantal kinderen die aanwezig waren vanwege naschoolse huiswerkbegeleiding.

De dag werd afgesloten met een informele bijeenkomst met de Staten van Curaçao. Hier konden de leden op eigen gelegenheid in gesprek met de aanwezige Voorzitter van de Staten, Statenleden en Griffier.

Donderdag 22 oktober

Bonaire

Op donderdagochtend vertrok de delegatie naar Bonaire. Daar werd zij ontvangen door de waarnemend Rijksvertegenwoordiger, Jan Helmond, en ontving zij een briefing over de huidige situatie en ontwikkelingen op Bonaire op politiek en sociaaleconomisch vlak. Jan Helmond is sinds 2018 actief als waarnemend Rijksvertegenwoordiger voor de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba. De waarnemend Rijksvertegenwoordiger vormt de bestuurlijke schakel tussen de Rijksoverheid en de drie openbare lichamen en heeft onder meer tot taak de samenwerking tussen rijksambtenaren en de eilandsbesturen te bevorderen. De waarnemend Rijksvertegenwoordiger houdt ook toezicht op besluiten van de eilanden, bijvoorbeeld op personeelsbenoemingen en op de financiële vergoedingen van fracties in de Eilandsraad. Per 1 januari 2027 wordt deze rol ingevuld door Jonathan Johnson. In het nog te ontvangen wetsvoorstel WolBES zal duidelijk worden hoe de regering de toekomstige rol van de Rijksvertegenwoordiger wil invullen.

Aansluitend sprak de delegatie met gezaghebber John Soliano en twee gedeputeerden, Dennis Martinus en Timotheo Silberie in aanwezigheid van de eilandsecretaris, Christopher Frans. Er werd gesproken over bestaanszekerheid, energie, de afvalverwerking op het eiland, natuurbeheer, zorg en de hiermee gepaard gaande financiële uitdagingen en de vorm van financiering (vrije uitkering vs. incidentele subsidies). Het minimumloon is verhoogd, waarmee het armoedecijfer is gedaald. Toch bestaan er nog steeds zorgen over de hoge kosten voor levensonderhoud, energie en huisvesting. Op energievlak wil het eiland graag over naar meer duurzame energie, maar daar zijn middelen voor nodig. Dit zou centraal georganiseerd moeten worden. Er wordt gewerkt aan een nieuwe stortplaats, nu Selibon eind 2028 gesloten moet zijn. Het bestuurscollege staat open voor een gesuggereerde samenwerking met Ecotech. Er moet wel worden gekeken naar de bekostiging, nu dit een te zware last is voor het eiland. Dit wordt besproken met de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat.

In de middag ging de delegatie op bezoek bij de eilandsraad. Onder voorzitterschap van de gezaghebber werd met de eilandsraad gesproken over de thema's bestaanszekerheid, de (financiële) relatie tussen Bonaire en Nederland en meer in het bijzonder tussen de eilandsraad en de Tweede Kamer en de politieke situatie op het eiland. Ook kwam het onderwijs aan bod evenals Selibon. Er werd vooruitgekeken naar de aankomende eilandsraadsverkiezingen. Het aantal eilandsraadsleden op Bonaire groeit vanaf de verkiezingen van 17 maart 2027 van 9 naar 11 zetels.

Daarna volgde een gesprek met de Centraal Dialoog Bonaire. De Centraal Dialoog (CD) is een lokaal overlegorgaan van werkgevers, vakbonden, lokale overheid en Kamer van Koophandel onder voorzitterschap van de gezaghebber. Dit met als doel om door consensus bij te dragen aan een sociaal, economisch en ecologisch duurzaam Bonaire. Na een toelichting op de werkzaamheden van CD ging de delegatie in gesprek met vertegenwoordigers namens USiBo (Union Sindikal Boneriano), een vakbondskoepel die opkomt voor de rechten van werknemers en de belangen van vakbonden in Caribisch Nederland, werd gesproken over de situatie in de zorg. Ook was een vertegenwoordiger aanwezig van de Kamer van Koophandel Bonaire, die het officiële handelsregister beheert en ondernemers ondersteunt op Bonaire. Ook was een zelfstandig ondernemer aanwezig met wie de delegatie sprak over de uitdagingen waar ondernemers tegenaan lopen. De algemene lijn in de gesprekken is dat er behoefte is aan een heldere taakverdeling en duidelijkheid over de financiële verantwoordelijkheid tussen Den Haag en Kralendijk.

Tot slot voerde de delegatie een gesprek met de Stichting Pro Lagun. Stichting Pro Lagun is een maatschappelijke en juridische organisatie op Bonaire die opkomt voor de gezondheid van inwoners en het behoud van het milieu rondom de afvalstortplaats Selibon. Zij gaf een toelichting op de werkzaamheden van de stichting, de situatie ter plaatse, de juridische ontwikkelingen en mogelijke (financiële) oplossingen voor de afvalproblematiek. De stichting maakt zich zorgen over het feit dat bewoners al decennialang overlast en zorgen ervaren over rook, stank en mogelijke gezondheidseffecten

van de afvalverwerking. Daarnaast zijn er zorgen over de voedselketen, omdat dieren zoals geiten en kippen vrij toegang hebben tot het afvalterrein en daar in aanraking komen met giftige stoffen. De stichting pleit voor een calamiteitenprotocol en het vrijmaken van structureel budget voor sanering en een nieuwe afvallocatie.

Vrijdag 23 oktober

Bonaire

Op vrijdagochtend bracht de delegatie een bezoek aan de Dienst Landbouw, Veeteelt en Visserij (LVV). LVV is onderdeel van het openbaar lichaam Bonaire en wil duurzaam en effectief gebruik en beheer van producten op het gebied van landbouw, veeteelt en visserij op het eiland stimuleren. Op 35 kavels kunnen lokale bedrijven produceren. Na een algemene introductie ging de delegatie in korte 'speed-date'-sessies in gesprek met verschillende ondernemers, over visvangst, consumptieve technieken, gezamenlijke inkoop van veevoer en energieproductie. Ook waren een kleine ondernemer en de Coöperatieve Visserij Vereniging vertegenwoordigd. De locatie wordt ook gebruikt voor scholing aan kinderen. Alle gesprekspartners zijn op zoek naar financiële middelen om hun project te financieren voor de toekomst van Bonaire.

Daarna ging de delegatie naar afvalverwerker Selibon. Na een korte introductie van de medewerkers kreeg zij een rondleiding langs de afvalscheidingsstations. Vervolgens maakte de delegatie per bus een rondrit over het terrein, waar zij met eigen ogen de situatie kon zien. Er zijn verbeteringen op de locatie aangebracht, zoals de inrichting en de ingebruikname van een compactor, maar op een groot deel van de stortplaats zijn de omstandigheden nog niet verbeterd. De acute problemen zijn aangepakt, maar een oplossing voor het fundamentele probleem laat nog op zich wachten. Er is besloten dat de vuilstortplaats Selibon Lagun uiterlijk eind 2028 definitief dicht gaat. Het Openbaar Lichaam Bonaire (OLB) en het Rijk werken aan een alternatieve locatie en een duurzamer afvalsysteem. Er zijn twee gebieden geselecteerd voor verder onderzoek, maar een nieuwe locatie is nog niet gekozen.
Selibon heeft volgens het Openbaar Lichaam Bonaire (OLB) de komende drie jaar meer dan 40 miljoen dollar aan liquiditeit nodig. Voor 2027 worden de operationele kosten geraamd op 11,7 miljoen dollar. Daarvan moet ongeveer 2,3 miljoen uit retributies en leges komen en 2,4 miljoen uit commerciële activiteiten. Voor het resterende bedrag wordt gewerkt aan een nieuwe dienstverleningsovereenkomst met het OLB. De overheid houdt voor 2027 rekening met een bijdrage van maximaal 7 miljoen dollar. Vanaf 1 januari 2027 moet een nieuw, kostendekkend tariefsysteem gelden. De voorbereiding is begonnen, maar de nieuwe tarieven zijn nog niet definitief vastgesteld.

Vervolgens ging de delegatie naar de Stichting Nationale Parken Bonaire (STINAPA), een non-gouvernementele organisatie die verantwoordelijk is voor het beheer van de nationale parken op Bonaire in Caribisch Nederland. De stichting beheert het Bonaire National Marine Park en het Washington Slagbaai National Park. Washington Slagbaai National Park werd opgericht in 1969, bevindt zich in het noordelijke deel van het eiland en beslaat 17% van het landoppervlak van Bonaire. Bij de ingang is een museum dat gewijd is aan de natuurlijke historie van het eiland. Voorheen bestond dit terrein uit twee plantages en een geitenhouderij. Het gebied is nu opgedeeld in zeven gebieden die gescheiden van elkaar zijn afgezet, om de grazers buiten de deur te houden zodat de vegetatie weer kan aangroeien. Op het terrein is te zien hoe de aangroei zich ontwikkelt. Op het terrein bevinden zich diverse 'salina's' (zoutmeren/wetlands) waar flamingo's kunnen worden waargenomen terwijl ze naar voedsel zoeken. Er zijn twee wandelroutes uitgezet die in de ochtenduren kunnen worden bewandeld. Regelmatig worden er rondleidingen met gids aangeboden. Ook kreeg de delegatie een korte toelichting op het beheer van het marine park. Dit park werd opgericht in 1979 en omvat alle wateren rondom Bonaire en Klein Bonaire, vanaf de hoogwaterlijn tot een diepte van 60 meter. Het beslaat een gebied van ongeveer 27 km^2. Het herbergt diverse ecosystemen, zoals koraalriffen, mangroven en zeegrasvelden, en omvat onder meer de gebieden Lac en Klein Bonaire. Verschillende medewerkers gaven een toelichting op hun werkzaamheden, bijvoorbeeld aan verschillende natuur- en koraalherstelprojecten, in samenwerking met Diergaarde Blijdorp en hun bijdragen aan natuurbehoud en educatie.

Tot slot ging de delegatie langs bij twee ondernemers die met hulp van Qredits Bonaire hun onderneming hebben opgezet. De delegatie kreeg eerst een korte toelichting van Qredits. Deze stichting zonder

winstoogmerk biedt financiering voor ondernemers in het midden- en kleinbedrijf. Zij lenen geld aan startende en bestaande ondernemers, om een onderneming te starten, te investeren of verder te groeien. Vervolgens ging de delegatie in gesprek met de eigenares van Golfcart Rental Bonaire. Zij is twee jaar geleden gestart met haar onderneming en biedt inmiddels een ruim wagenpark met verschillende type golfkarretjes. Zij is inmiddels een tweede lening aangegaan om haar verdere groei te kunnen realiseren. Daarna ging de delegatie op bezoek bij Blessing transport. Dit vervoersbedrijf op Bonaire richt zich met 11 wagens op toegankelijk vervoer, medisch transport en aangepaste eilandtours. De eigenaar gaf een korte toelichting op het ontstaan van het bedrijf. Daarna kreeg de delegatie een korte presentatie van een vervoermiddel uit het wagenpark.